

انیس الدوله سوگلی ناصرالدین شاه

۵ شهریور ۱۳۹۳ ساعت ۱۶:۵۳

نام اصلی او فاطمه است. وی دختر نور محمد، از گرجیانی بود که در زمان صفویه، اجدادش را از گرجستان کوچانده و در مازندران سکونت داده بودند. پدرش در جوانی درگذشت و از آن پس نزد عمه‌اش زندگی می‌کرد. توسط او به حرمخانه ناصرالدین شاه قاجار (۱۲۶۴ - ۱۳۱۳ق) راه یافت

نام اصلی او فاطمه است. وی دختر نور محمد، از گرجیانی بود که در زمان صفویه، اجدادش را از گرجستان کوچانده و در مازندران سکونت داده بودند. پدرش در جوانی درگذشت و از آن پس نزد عمه‌اش زندگی می‌کرد. توسط او به حرمخانه ناصرالدین شاه قاجار (۱۲۶۴ - ۱۳۱۳ق) راه یافت و جیران خانم فروغ السلطنه - که در آن زمان زن سوگلی شاه بود - دختر را به خدمت خود نگاه داشت. پس از مرگ جیران کلیه اموال او به فاطمه سپرده شد. وی در دربار تصمیم گرفت باسواد شود لذا دو سه نفر از ملاباجی های اندرون ، مامور تعلیم و تربیت او شدند.

در سفر سلطانیه، شاه او را صیغه کرد (۱۲۷۶ ق) و فاطمه خانم را «انیس الدوله» لقب داد و بعد هم مالیات شهر کاشان و دهات آن را به انیسالدوله واگذار کرد. و به دلیل لیاقت، کفایت، کاردانی و آداب‌دانی به تدریج مورد توجه و علاقه شاه قرار گرفت و مقام و منزلت ممتازی در میان زنان عقدی و صیغه‌ای شاه به دست آورد.

. اولین زنی بود که به همراه شاه قاجار در اولین سفر او به فرنگ (تا مسکو) رفت. انیس الدوله در واقع ملکه بود، ولی فرزندی

نیاورد. شاه او را از ته دل و با تمام جان دوست داشت و چندین بار خواست وی را در زمره زن های عقدی خویش درآورد، ولی انیس الدوله نپذیرفت و اظهار داشت که نمی خواهد ساعت سعد زناشویی خود را بر هم زند. انیس الدوله، به همراه شاه و همراهان وی از راه انزلی عازم اروپا شدند، اما چون موضوع حجاب انیس الدوله مطرح بود و ظاهری کاملاً متفاوت با زنان اروپایی داشت به اجبار او را از مسکو به تهران بازگرداندند اما شاه به حدی به او فکر می کرد که به هنگام سفر به انگلیز پیکره ای از خود را به همراه کارت پستالی برای او فرستاد این البته به جهت روزی بود که در بلاد فرنگ عشاق برای معشوق انجام می دهند تا نشان دهند فکرشان به او مشغول است (ولنتاین) ناصرالدین شاه درباره همراه بودن انیس الدوله در این سفر در خاطرات خود چنین نوشته است :

" کسانی که همراه به فرنگستان آمده اند از این قرار است در دو کشتی ؛ کشتی اول : صدراعظم، انیس الدوله، عایشه، معصومه، خورشید کنیز انیس الدوله..."

با مشکل پیش آمده و عدم تناسب لباس انیس الدوله با زنان اروپایی، قرار شد، آن ها (زنان همراه) به ایران بازگردند. ناصرالدین شاه می گوید :

" امروز بنا شد انیس الدوله و حرم از این جا، فردا بروند تهران. با ساری اصلان (رحمت الله خان) و میر شکار، محمد حسن خان برادر انیس الدوله، حاجی سرور، آقا علی و غیره... انیس الدوله راضی نمی شد. گریه کردند. خیلی به ما بد گذشت، خیلی بد، خیلی سخت، اگر همراه می بردیم برای جا، منزل، کالسکه، کشتی نشستن اشکالات داشت. اگر بروند تهران دل ما می سوخت. بسیار بسیار بد گذشت. آخر میرشکار، ساری اصلان راضی کردند به خودشان که این جا بد می گذشت مثل حبس بودند." روز بعد شاه در یادداشت خود آورده است : "... آمدم عمارت، انیس الدوله این ها می خواستند بروند. زیاد گریه کردم و آن ها هم گریستند. اوقاتم بسیار تلخ شد. خدا انشاءالله به سلامتی همه را به وطن خود برساند. انشاءالله به خصوص انیس الدوله هرچند در طول سفر خاطرم از وی فارغ نمی شد."

می توان ادعا کرد که همه نویسندگان ها او را از نظر اخلاقی و وقار و نجابت بسیار ستوده اند. به عنوان نمونه دکتر فووریه در وقایع هفتم تا دوازدهم ربیع الثانی ۱۳۰۷ که همراه ناصر الدین شاه به قصر دوشان تپه رفته است ، می نویسد: «می گویند زنی خیرخواه و زیرک است. به هر حال در لطف و خوش صحبتی او حرفی نمی رود و همه وقت متبسم و خوش احوال است.» خانم کارلا سرنا نیز در دیدار خود با انیس الدوله شیفته اخلاق او شده می نویسد: علیا حضرت {انیس الدوله} با من خیلی دوستانه دست دادند و با اشاره دست ، نزد خود در قسمت جلوی جایگاه ، جایی را نشان دادند. آن گاه به خانم مترجم ، خطاب کردند که همین مطلب را برای من ترجمه کند، ولی به زودی ما موفق شدیم به زبان اشاره منظور همدیگر را خوب درک کنیم. . انیس الدوله اولین زن حرمخانه ناصرالدین شاه بود، که عنوان ملکه را دریافت کرد و وظایف متعدد ملکه ها را به عهده گرفت. همچنین وی اولین زن حرمخانه شاهی بود که مفتخر به دریافت نشان حمایل آفتاب شد. قبل از سفر اول ناصرالدین شاه به فرنگ ، نشان حمایل آفتاب در آن سامان متداول بود که به ملکه ها داده می شد. پذیرایی از مهمانان زن خارجی نیز بر عهده وی بود، ایشان حتی وقتی

با خبر می شد یکی از سفیران قصد ترک ایران را دارد برای خداحافظی از زنان همراه آنان دستور برپایی مجلسی را به افتخار آنها میداد. انیس الدوله چون خودش رعیت زاده بود، بهتر می توانست وضعیت رعیت را درک کند. لذا نقطه ای را در حرم شاه عبدالعظیم حسنی ع معروف به بست انیس الدوله تعیین کرده بود. هر کس آنجا بست می نشست، نشانه آن بود که به انیس الدوله تظلم کرده و این ملکه باید به کارش رسیدگی کند. انیس الدوله بدین ترتیب مرجع و ملجا کسانی بود که حتی از حفظ جانشان بیمناک بودند و به آستان او پناه می بردند. حتی گاهی اتفاق می افتاد افراد از دست مامورین ناصرالدین شاه به انیس الدوله پناه می آوردند؛ مثلاً سردسته یکی از ایلات که گویا مختصری نافرمانی کرده و مورد خشم و غضب فوق العاده ناصرالدین شاه واقع شده بود؛ در حضرت عبدالعظیم به عنوان تحصن بست نشست. انیس الدوله به او تامین جانی داد و از طرف دیگر ماموران دولت که از طرف شاه برای سرکوبی و تنبیه این آدم رفته و با تحصن او در حصن انیس الدوله روبه رو شده بودند، از ترس سطوت ملکه جرات نکردند کاری به او داشته باشند و وقتی با اعتراض ناصرالدین شاه مواجه شد، عذر آورد که ترسیده اگر او مخالفین شاه را پناه ندهد، آنها به سفارت روس یا انگلیس پناهنده شوند و این برای اقتدار کشور بسیار نامناسب است. این امر نشان از زیرکی و دور اندیشی و در عین حال وطن دوستی انیس الدوله دارد. یکی از برگهای زرین زندگی انیس الدوله نقش او در واقعه تنباکو است. ملکه با آن که می بایست حافظ منافع دربار باشد، ولی منافع ملت و اطاعت از مرجعیت دینی را مقدم بر منافع کوتاه مدت دربار می دید و با تدبیر و درایت خاص خود نهضت را در داخل قصر پیگیری کرد. ناصرالدین شاه یکباره دید فرمان جهاد میرزای شیرازی تا لایه های زیرین و پنهانی قصر او نیز نفوذ کرده است. وقتی شاه به اندرون انیس الدوله وارد شد، از او پرسید: «خانم! چرا قلیان ها را از هم جدا و جمع می کنند؟» جواب داد: «برای آن که قلیان حرام شده.» ناصرالدین شاه روی درهم کشیده و با تغییر گفت: «که {چه کسی} حرام کرده؟» انیس الدوله «با همان حال» گفت: «همان کس که مرا به تو حلال کرده.» شاه هیچ نگفت و برگشت و برای آن که مبادا به احترامش لطمه وارد آید، بعد از آن به هیچیک از نوکران خود دستور نمی داد قلیان بیاورند و در تمام دربار قلیان ها را جمع کردند.

پس از کشته شدن شاه روزی برایش دسته ای اسکناس آوردند و چون تمثال شوهر را روی آن ها دید، چنان بر سینه و شکم کوفت که سخت بیمار شد و پس از چند ماه به همسر خویش پیوست.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۳۵۰۸۶/شاه-ناصرالدین-سوگلیه-الدوله-انیس/>